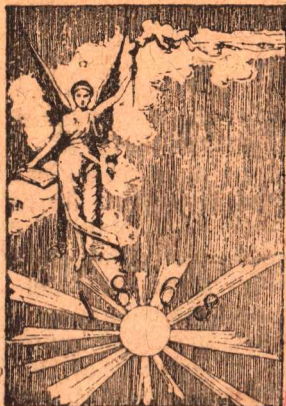

7727

Рік 1918.

Ч. 53.

ПРОСВІТНІ ЛИСТКИ.

BIBLIOTEKA UCZENNIC
II. PAŃSTW. LICEUM PEDAGOG
w Stanisławowie

L. inw. 2309/1/e

4 DEK 1941

Микола Устиянович.

Микола Устиянович, один із перших галицьких письменників, що писали свої твори живою українською народньою мовою, родився 7 грудня 1811 р. в Николаєві, містечку жидачівського повіту, де батько його був бурмістром. Перші науки побирав у сільського дяка у Николаєві; гімназію і університет кінчив у Львові. В 30-их рр. минулого століття мало що не дався звабити до польського повстання. Потім вступив до духовної семінарії. В 1838. році висвятився і став спершу адміністратором у Волкові, а потім парохом у гірській селі Славску. Першим його твором був вірш написаний з нагоди смерті визначного ученого і крилошанина Михайла Гарасевича п. з. „Слеза на гробі Гарасевича“, живійшу письменську роботу розпочав в 1848 році: писав поезії і статі до założеної тоді першої української часописи: „Зоря Галицька“. Тоді піддав також думку скликати зїзд „учених руських“, щоби при їх помо-

чи оснувати літературно просвітне товариство і хоронити самостійний розвій української мови супроти церковно-славянської, великоруської і польської. Зїзд відбув ся у жовтні 1848 р., а Устиянович був його душею і провідником. В кілька місяців потім правительство поручило йому видаванне урядової часописи „Галичо-руський Вістник“. В 1861. році вибрано його послом до сойму. Помер в 1885 році. При кінці житя спроневірив ся поглядам і ідеям, що ними одушевляв ся у молодечім віці, стратив віру в силу свого народу та бачив його спасенне на півночі, у Росії. Писав поезії і повісти, з яких найкрасші „Месьть верховинця“ і „Страсний четвер.“.

МЕСТЬ ВЕРХОВИНЦЯ.

Повістка з правдивого случаю.

I.

Ой пійду я межі гори, там де жи-
ють бойки, Де музика дрібно грає,
скачуть по легойки.

Пісня народна.

В темних горах наших Бескидів, в стороні протягаючій ся від Самбірського обводу до Станиславівських верхів, лежить земля давнійше Тухольщина названа, а на ній при самій угорській границі село Рожанка.

Не так велике як розтягле, розлягло ся оно помежи двома широкими полонинами понад невеличкий криштальний потічок, і припирає вижним кінцем аж до Добошівки, найвисшого хребта велитів, що мов камінні стіни творять границю Угорщини. Здовж понад селом дримають старинні бори, ялові та кедрові, відвічне прибіжище всякої звірини, і оточають свої верхи та полонины заєдно красним, вічно зеленим вінцем. Понад скупаливим потоком, в котрого сріберній водичи червонь цяткований, пструг та мир жовтокрилий гуляє, помежи стрімкими небосяглими верхами, де ті майже що крок страшні відвічними домами ¹⁾ позавалювані розвали путь перетинають, ве ся вузенька гірська дорожинка і веде до села, Посеред села межі двома потічками, ніби на маленькім острові, стоїть обширна церковця.

¹⁾ Лім-дерево зломане та повалене вітром.

храм св. Духа; коло церкви на горбочку теметів ¹⁾ а коло теметова мала хижина, а в тій хижині мешкала перед кільканадцяти літами вдовиця Олена Наливайчиха.)

Убога але поцтвива, не молода але рухава, жила она в селі чесно і мирно, зарабляла, не маючи лише малий городець, як могла помежи кметі ²⁾ і не дивила ся, як то кажуть, нікому в горнець. За то любили всі Наливайчиху і шанували стару, хотяй небіжчик єї муж Бог знає звідки приплив до Рожанки, і троха був скрутнявий ³⁾ чоловік, та любив ся такою і напивати. Знала она всі жіноцькі роботи, і не лїнувала ся взяти, як то кажуть, ні за студене ні за горяче; одного лиш не уміла, т. є. баяти ⁴⁾ та ворожити. Але то надавало їй ще більшу шаність у розважних людий, що добре знають: що всяческа я лише у Бога і через Бога. Особливо любили Наливайчиху заможні кметихи за єї ширу роботу, і не опускали ніколи в лихий годині. А треба було в зимі запомоги, то для неї всюда отворена двер; а прийшла неділя, то бач як би з намови принесла одна богачка молока, друга сира, а трета хліба; а найшла ся часто і така, що і лопатку з баранця принесла. А надійшли свята, Рождество Христове, або Великдень, то у нашої бабки ласка Божя, всего до волі. Часто навіть бувало, що з того, що їй позносили кметихи в подарці, она ще біднійшим від неї могла дешо уділити Алеж бо треба сказати, що в Рожанці і у всіх верховинських посторонних селэх християни за бідних дуже памятають. Там не одну сироту вигодують честні людкове, там не один живить ся подільський каліка, хотяй там, як то кажуть, хлібови кінець. За то дає їм Бог довгий вік, тай від худібки заразу відвертає. Сто літ прожити, не ве-

1) Цвинтар.

2) Кметь— засібний селянин.

3) Крутої вдачі.

4) Баяти— оповідали байки.

лике там диво, а гибель на худобу не бувала там зпресуд віка.

А мала Ніливайчика сича одинака імененем Продана. ¹⁾ Був то хлопак рослий як стрімка ялиці, легкий як олень в бору, черствий як полонинна вода, гожий, веселий, як весна, а за красу і ніщо казаги; словом був то собі легінь, ²⁾ яких мало, а в Рожанці ачей же і байдуже найдеш. Як розлустив чорненькі кучерики, заверг сірчком на ліве плече, закосичив (замаїв) кресантю, підкрутив молоденький вус, і вийшов на зарінок. ³⁾ то всі оглядали ся на него. А ємкий до всего. Ніхто не заграв ліпше на сопівці, не загуdiv на трумбеті ⁴⁾, ба і на скрипці не було над него. Нераз то пірвав він скрипку від музики, та як став дрібненького витинати; та присвистувати, та приспівати, та приговарювати, то аж хата ходила. А як взяв яку в танець, то аж тху не ставало. Але і до роботи не був він послідний. З вівцями первий на полонині, а в кісьбі ішов перед господаром. А служив він у найпершого кметя в Рожанці, у Дмитра Кожана.

Приязний і чемний, вязав він ся з кождим в ширу дружбу; але горе тому, хто поважив ся стануги єму в дорозі, і треба було сїдої голови, аби Продана поскоромити в гніві. Бо треба сказати, що старших дуже шанував. За то любила єго дуже старшина в селі і навігь самі старенький Пан-Отець Андрій дуже радо з ним розмовляли. Бож був він і услужний, як то кажуть, як власна дитина. І Дмитро Кожан, його газда, шанував його мов то свояка; але стара Кожаниха,

¹⁾ В наших верховинах є забобон, що коли родичам не ховають ся діти, они скоро їм діти прийдуть на світ, за неї зі сусїдами торгують ся і ніби продають і ся дитина називає ся Продан.

²⁾ Сміливий молодець.

³⁾ Зарінок — побереже, на яким ріка осаджує рїнь і мул, а яке потім поростає травою.

⁴⁾ Трумбета, тримбіта — труба довга на 2 метри з яличної або березової кори. Гуцули свлякують нею вивді.

не знати чому не ось 'му ¹⁾ була рада. Вівчар, яко, го пошукати, стояв він за праву руку у Кожана а найбільше про свою пушку. ²⁾ Ей бож то си був ватас, ³⁾ яких мало! Хоть ще молод, а Продана імя знала ціла Тухольщина. Умів він витропити звіра, хотяй би і край Бескида, і не лякав ся і рисьови заглянути в очи. А спіткнувшись з медведьом, тож то єму радість, тож то єму танець. Нераз він засідав на него осінною порою в ночі під кладнями, ⁴⁾ і трафляв єго при блеску місяця в саму комору; ⁵⁾ а як під зиму запрятав ся приятель бурмило до гаври на зимівку, а Продан єго вислідив, то бурмило сонця весняного вже певно не бачив.

Такий то був собі хлопець наш Продан Наливайко з уроди і охоти, від ніг до голови легінь, бойко, якого шукай.

Лиш би 'му шасливо та спокійно жити. Але де чеснота, там покуса, а де шастє, там і задрість. Отже найшли ся і такі, шо й сироті Проданови і то дуже завиділи. Найбільшим однакож єго завистником був Федір Медуляк, вівчар одної з ним вартуги ⁶⁾, молодий і гожий як він, і ватас, як він, хоть куди. Родак з того самого села і ровесник, товаришив він молодшими літами, хотяй богацький син, щиро з сиротюком. Ше недоростками пасали они по полонинах вівці, і любили ся мов свої. З Федорової пушки учив ся Продан стріляти до листка, і першого звіра убив він з єго цівки. Але недовго продовжала ся їх щира дружба, бо коли раз пощастило ся Проданови забити великого медведя, з котрого скіру небіжчик Трахлянський Пан-Отець Антоній, легко би спочивав, на підніжок для Владки до

¹⁾ Йому.

²⁾ Пушка—стрільба.

³⁾ Ватас—стрілець.

⁴⁾ Кладні—копи на полі.

⁵⁾ Серце.

⁶⁾ Вартуга—череда овець, шайка опришків.

Львова післав, від того часу розпочав Федір за-
видіти Породанови ватаскої слави і ставав ся з дня
на день більшим, а до того потайним его воро-
гом. Но та ненависть була би ся може улагоди-
ла, коби не случай, котрий внеобав потому на-
ступив, і обох молодців до крайности припро-
вадив.

II.

Верховино, світку ти наш, з
Гей як у тебе так мило!
Як ігри від, плине ту час,
Шумно, весело, щасливо.

Верховинці Корженевського.

Було то перед Зеленими святами. Наші ле-
гінні вигнали перший раз вівці на полонину, д
приспособляли ся до мішаня ¹⁾ В суботу в вечір
збігли ще і аз по мериндю ²⁾, стрітили ся коло цер-
ковці з Пан-Отцем духовним. Поклонили ся як
належало, і взяли ся в дальшій путь. Аж ту обер-
нув ся сіденький старець, котрого громада мов
тата любила, тай каже:

„Хлопці! ачей же ви за діда вже цілком за-
буваєте. Таж то у нас завтра празник; та будуть
милі гостеньки, тай в четвер 70 літ мені минає,
та впять буде хтось так дсбрий навидіти старо-
го; та чи не мож би дешо для діда придбати?“

„Буде, Пан-Отче! буде, бодай вікували,“ ві-
дозвав ся Федір; „я днесь рано послідив гутура
на полонині, та завтра рано може би ся дало
з ним побесідувати“.

„Завтра, на св. Духа? Храні, Господи!“ пе-
рервав єму Пан-Отець. „Хто не шанує свята,
того Бог не любить; хиба в вівторок, сину“.

„Так, так, Пан-Отче, в вівторок, і вибачайте,
яке тото; у вівчара і на Великдень одно діло;
тому ж він і за свята нічого не знає“.

¹⁾ Коло Зелених свят зганяють верховинці до купи
вівці, щоби разом пасти. Сей згін зве ся мішань.

²⁾ М е р и н д я—страва.

„Но, но, і труд єсть молигва, як доконечно потрібний“, відповів сіденький отець духовний, поблаголовив молодців та й пійшов полегки домів“.

Не довго забавляв Продан в селі; ухопивши денешо мєринді, поспішив чим скорше назад на полонину. Медуляк не повернув того дня, але замість него прийшов слуга до овець. „Так то“, погадав собі наш Продан: „богацькій дігині хоть свято свобідне, а бідному слузї і Великдень не свій“. Не знав він сирота, яке то свято святкував Федір.

Минула зелена неділя, а Федір не повернув до кошари. Потайний як заєдно, не споминав він перед слугою Іваном нічого за своє діло дома; і Іван также байдуже і не питав ся.

Другого дня з бряском, поплекавши ярчата, ¹⁾ розділили наші вівчарі вівці від молоднику, тай яли пускати на пашу.

Поранок був дуже красний. На синім небі ані хмарочки. В чистих воздухах розливалась бальсамічна свіжість, а чарочки цвітів дишали неописаним солодочком. Над западом котив ся ще блідавий місяць до моря, тут і там догоряла дрібна зізвїдка. А на восточї розпочала ся розливати злотиста зоря, благовісник нового дня, нового воскресеня. Понад землю розстелив ся мрак грубий, і затопив всі дебри і роздоли, і всі хати і села, і всі менші пригірки мов бездонним озером аж під сам щит якби завидував низким падолам близкого дня скорого розсвіту, животворящого божественного лица сонця. Лише верхи небосяглих велитів Бєскида, та сильні барки широких полонин стерчали над тим озером і поглядали думним оком на величавий світ, що сияв над ним і приодівав ся розкішно чим раз красше в злотисту ризу Божого світла. В глибинах мраки клетотів

¹⁾ Погодувавши ягнїта.

глухий гамір; тужний гомін добував ся хвилями з пітьми студених туманів омраченого житя в долі, а сильний голос віщуна досвітка розбуджав дрімаючі яли і темні роздоли, і продирав ся безустанно аж до найвисших вершків, прикликуючи заране світу. Но ті підносили чим раз висше свої голови, як би не хотіли прислухати ся тій тузі за світлом, і відбивали глухо голос віщуна, як би глумили ся его бездільному лицюванню, і поношали ся ¹⁾ даремній тосці ²⁾ омраченого подолу.

Тим часом розтлівав схід чим раз більше і більше, і викладав золотом путь для величественного гостя. Всі гори зазріли в ненаглядних красогах, а кожда цвітка підносила весело свої листочки, мовто крильці взлігаючі назустріч цариці землі. А серце чоловіка розходило ся в неочисаних radoшах, і тосках, і желанях, і надіях. Величаво промовляли до него ті наповидні красоти світлої синяви небес, що над ним леліяли; ті безкраї велити з золотими головами, що в недоглядній просторони розлягали ся перед его оком; то бездонне море туманів, що під его ногами хвилювало, та безконечна ширинь, та вся величественна сила природи, що его обнімала докола і підносила душу, а то чим раз сильнійше, чим раз разнійше. чим раз висше і висше. Наші вівчарі зняли кресані і зачали голосно говорити молитву угренну. Зблукана пташина защебетала і своє „слава Богу!“ а гомін з подолів зашумів голоснійше.

Нараз все утихло і ціла природа склонила голову перед тим, що возникало на світлім сході.

Ізза Магури ³⁾ на золотім престолі вийшло Боже сонінко. Цариця світа глянула по широкій землиці і поцілувала своє підданство. Тисячи го-

¹⁾ Поношати ся — кедкувати.

²⁾ Тоска — туга, нудьга.

³⁾ Магура, Зелемінь, Клива, Тросцяи, Секули Пігроси — се найвисші верхи в стрийських горах.

лосами заграла радісно зємля, окрикнула грім-ко ціла природа.

Аж ту появил ся і Федір, вийшовши ще перед досвітом назад до овець.

„Помагай Біг брате!“ „Бодай здорсв, Федоре!“ відповів Продан. З тим бесіда устала. Довго мовчали наші товариші, придивляючи ся красоті сходячого сонця, прислухуючи ся тому ликованю всего существа, що і до найтвердшої душі так сильно говорить, і віддавали чуєством славу і честь тому, що світами владіє. Аж на послідок зітхнув глибоко Продан, тай озвав ся до свого товариша:

„Брате!“ каже, „як же красний день нині! Глянь, як палахкотить Магура, як горить Зелемінь, як ясніє Тросьян, як палають Клива, Добошівка, Пітроси в Божім золоті! А там далеко видиш Брустури, Ясень, Попадю? а гень — гень ніби в снібній хмарці Чорногору? Гей, гей, мили Боже! хто знає, чи нарік побачу ся з тобою, мой, Верховино красна. Чи заграю я собі на сопівкув чи задую в трумбету!...“

„А щ ж ти загадав може умирати, Продане?“ заговорив Федір; „та коли не жартуєш, то відкажи ми Кожанову Молану“.

„Ти ся глумиш, Федоре“, звернув Продан, „ніби ти не відаєш, що бранка находить, а мені 20 літ вже ся перебисажило. Хто знає, чи не треба буде долі рікою...“

„Ну та що? А меніж яка путь? як іти то іти.“

„О я знаю, що ти би рад, Федоре, щоб мене обстригли“, відозвав ся Продан, „бо ти заєдно кажеш, що я ти в дорозі стою“.

„Та може би Молана не найшла собі газди Продане!“ закинув Федір.

„Лиши того, Федоре“, відозвав ся трохи гнівню Продан, „бо мя по души дреш“. Тай улагодивши ся скоро, зачав приязно до свого то-

вариша: „Слухай, брате, дай ми на завтра пушки, бо моя ся сказала. ¹⁾“

„А на щож тобі пушки, Продане?“

„А для нашого сіденького Пан Отця, чей сам варт, аби ту птицю уділати. Ще лиш раз, Федоре, позич ми, я більше не буду ти ся на-пирати“.

„Ого, ти щось дуже просиш; ачей-же тобі напавду бранка та мясниці в голові засіли; а гу-туром чи не загадав ти устелити собі дороги до Молани? Безділа ²⁾ братику! покинь тоту гадку. Днесь уже голосить ся заповідь Молани“.

„Що ти кажеш, вороже! та з ким? говори!“

„Та чей же не з тобою“, відозвав ся глумно Федір.

„Може з Дронишинцьом?“ запитав Продан сквапно.

„А так, ачей же з Дронишинцьом;“ відповів єму Федір; тай усміхнув ся так, щоби і сліпий лож був намацяв“.

„Тай ти о тім знав ще з ночі, вороже! і не сказав мені ані слова?“

„А хтож знав, що тобі красна Кожана донька так цінна і в серце ся всадила. Але то не для заволоки печеня.—То не медведя убити, панцю, бодай вікували...“

„Га, вороже темний! хіба би ми лихо ум скрутило, щобим ти то не зятимив!“ скрикнув Продан і зірвав ся мов опарений.

„Пек! де летиш, безуме! не лишай овець!“ став кликати Федір.

Але неплатна бесіда. Продан затис крисаню і пошумів в темні мраки долі полониною як олень, що гонці его гонять.

¹⁾ Поцсула.

Дарма.

III.

Сидить сова кінець стола, дує ся
 як пудло,
 Через сову до сокола промовити
 трудно.

Богомійка.

Нема над Зелені свята. Годі описати, як красно, любо тоді у нас. Вийдеш на поле, — рай! земля пристроєна в цвіти, красує ся, мов в вінци відданиця гожа, а ліси зеленіюгь ся як би в святочних ризах; поля засіяні золотим зерном випускають перший колос надії, а в садах деревина, обляна пахучим молоком, аж тягне в свій холодочок. Чисте і тепле небо палає, гріє, і любо усміхає ся до тебе; а весела птиця щебетами своїми аж носить дубровою. А прийдеш до села, який там новий вид, яка там нова радість? хати всі побілені, вичищені; а на кождім подвірю гай. То клинові, то липові галузки стоять і на воротах, і на підсінню; стерчать в віконцях, виглядаюгь зо стріхи, і всюди, що аж чоловікови здає ся, що в якім лісочку. А люди поубирані в святочнім строю то хвилюють по улицях, то сідять попід хати або гомонять по садочках. Там купка господарів, поспиравши ся коло нових плотів, розповідають собі за ярмарки, за худібку та за пригоди; ту знов кілька бабочок, посідавши на воротах, пригадуюгь собі молоді літа, сватанки, обзорови, а там хлопці водять ся з музикою, грають, танцюють; а ту знов купка дівчат шепче собі любов нітайни. Ах! як любо у нас на Зелені свята!

В Рожанці був празник. Розанчани понесли ся роєм до церкви. Дяки заgrimіли „Непроходима врата“, а Пан-Отець Андрій став на службу Божу. Людий була тьма, що аж стіни тріщали. А межі ними, який же то молодець стоїть в куточку з зором в землю похиленим? Ні єму Боже Слово, ні святі пісні не йдуть до серця. Хиба в нім нема християнської душі?

Та що він думає? Прийшли Антифони, він того не чує, заспівали „Слава“, він стоїть як пень; співають Трисвятоє, він ся не хрестить; далі прочитав слуга Божий і Євангеліє, а він таки так як заклятий. Зачала ся і наука, а він як стоїть так стоїть, вбивши око в святую землю. Аж ту скінчила ся і наука, а Отець Андрій бере заповідну книгу. Тихо тихисінько зробило ся в цевкві, молодиці і дівчата попідносили одна верх другої голови, і — „Федір Медуляк та Молана Кожанова“ розлягло ся по святині Божій. На ті слова встрає ся нараз, мов перуном прошитий, наш молодець, зиркнув на запалініле дівча чудної вроди, що близько за ним в жіночій хоромі стояло, та ростиснувши сильною рукою тижбу людей, пошумів світами. Закінчила ся служба Божа. Минув і другий день Зелених свят. Сонце покотило ся в западне море і зачало ся смеркати. В селі радісно, весело; який такий гостить ся і приймає гості. Але в хаті Кожана нема радости, і гостей нема. Сумно ходить старий по подвірю, заломлює руки, і якусь думку думає.

„Що стало ся дівчатю?“ зачав сам до себе; „чи ся їй перевернуло в головці, чи яке данє,¹⁾ чи лихо знає що? з ночі ішло все по людськи; і прийняла дарунки, і гостила старости, і все пійшло аж мило. А днесь як би яка мара шибнула ми по хижі. Прийшла з церковці, і плаче, і сумує, і не знати, чому тай про що. І Продана дасть Біг; прибіг з полонини, лишаючи вівці, та не знати на кого; стояв в церкві мов чунява вівця,²⁾ і щез як камінь в воді спосеред служби Божої. Кажуть, що его хтось стрітив при Добошовій керниці; чи его напало, чи яке диво! ой шось ту не добрим віє.— Гм! дівча змітує ся,³⁾ а Продан в безвістех... а чей же в нашим танцю два кінці?... уважав я ще передше, що моя Молана, бодай чи не прилипла до чемного вівчаря“.

¹⁾ Отруя, чародійний напій.

²⁾ Хирва, сумовита.

³⁾ Сходить з ума.

„Ну та що? байдуже що він сирота, але хлопець хоть куди. Газдик був би добрий з него, права рука.—Але щож люди скажуть? ей сором, крий Боже! та мені не показатись перед Пан Отця. Зломати слово? ні, того я не учиню: Я Дмитро Кожан не вержу соромом на мою родину“.

„Алеж утопити дівча, одно як око в голові, завязати світ мому молодому соколятку, і дивити ся що день, як буде усихати і западати в сироземлю—о, того я не здержу!—щож ту почати, головонько бідна, журице темна! га, най она тому шукає кінця, моя стара“.

„Она то без устанку все одно як сорока скреготала! а коби то богача, а коби то Медуляка!—як би убогий не варт уже чесним бути, як би тісний а чесний не годен шанувати мою доньку тай мене старого. От, щож ми по богатстві? бузьок на хаті а журба в комнаті! от плаче небога та розщибає ся — бо і не диво. Хто ся раз звяже того не розвяже хиба рискаль та лопата. Так, стара, розмотай, щось намотала; пий пиво, якесь наварила!“

Такую думку думав чесний Кожан, ходячи по подвірю, а в світлиці заливало ся слезами єго миле дитя, та лебеділо як ластівонька в стрісі.

„Ой мамо, мамо“, просила она, „ще лише до мясниць позволь ми часу; ще лише півроку не кидай мя нелюбови в руки, не вяжи ми мильногого світку! о не копай мені молоденькій так скоро чорний гріб! Я ти за дві служниці робити буду, я до півночи працювати буду, а з зорою встану; за тебе корови подою, за тебе обідець зварю, я все зділаю, що лише буде треба, аби лиш ти собі могла відпочати, іно мя не давай за Медуляка“.

„Мовчи, кажу, мені вівчаря треба не служниці!“ загуділа мати, і ударила черепом о ватрю ¹⁾ що кусні по цілій розлетіли ся хаті. „Ти ми овець

¹⁾ Ватра — огнище.

не будеш пасти, ти на полонину меринді не понесеш, бо ти Кожанова донька, чи знаєш ти того?"

"Та ж ми маєм вівчарика, що аж люди нам завидують, мамочка дорога", шепнула щльохаючи Молана.

"А іє нічим єго платити, паннице вельможна", крикнула стара. "Ужем ся досить наробила на чужі слуги. — І який то ми вівчар? заволока! Біг знає, звідки прийшов єго отець, п'яниця. Ага, може бись ми хотіла єго за зятика дати? Ой не допушу, аби ми мав заволока споганити хату, бо знай, що твоя мати не з простого роду!"

"Чи з простого чи не з простого", перервав старий Кожан, котрого ті укори притягли до хати, "однакова то глина. А тепер тихо! Молано, давай вечерю! перестань плакати: хто знає, чие ще завтра".

Дівча поставило вечерю, а само сіло назад під віконцем. Старі не рекли більше ні слова, і повечерявши, помолили ся Богу по християнськи і забрали ся на спочинок.

Так зробила і Молана. Алеж годі було бідному дівчатю заснути. Образ Продана стояв їй без устанку перед очима. Тепер то она собі все пригадувала; як то він ніколи инакше не закликав на ню, як „Моланочко!“ як то він ніколи не прийшов домів, аби не принести то ягідок, то малин, то орішків, то пстружка, а з Сколього не повертав він ніколи без яблочка або колачика. А все тото для Моланочки Який то же він був веселий, коли Моланочка забесідувала до него, та засміяла ся. А днесь як то він стояв в церковці, мов ждав смерти на себе. А скоро учув заповідь, яким же то оком глянув на свою Моланочку, що аж серце розпукалось. Ой не знала она ще до днесь добре, що ся діяло в тім серденьку. Ой не знала она аж доси на правду, що про неї думав Продан.

І довго, довго думала она, і ні суди Боже заснути дівици. Вже й когут запів і зірочка за-

блиснула ізза Магури, а она ще думає, она ще гадає і слезами заливає постіль свою. Аж ту десь над досвітком скрипнули ворота, таї собака забрехав. Як би ножем тьохло щось Молану в серце. Встала, вергла на себе петечину¹⁾, відчинила двері, таї вийшла на присінок.

„Чи ти, Моланочко? запитав хтось знаким їй голосом. „Добре щось вийшла. — Моланочко! я не знаю, що ся зі мною діє, але виджу, що мені в Рожанці нема більше світа; тебе голошено днесь в церковці Божій. Моланочко! чи радо ти йдеш за Медуляка?“

„Ні, Продане“, відповіла дівчина жалким голосочком; „я не йду радо, алеж гріх противити ся рідній матці“.

„Правду кажеш, Моланочко“, зачав на то молодець, котрого серцем і любов і розпука носила, „томуж бувай ми здорова! я твоїй матери не стану в дорозі, але горе Федорови, коли за ним твоє личко змарніє. Одно тя лиш прошу: тям на мою стареньку неньку“.

„А деж ти йдеш, мій любенький“, відозвала ся дівчина, не могучи в жалю утулити слез. „Чиж мені тебе уже ніколи не бачити?“

„Аж ли будеш щаслива, то ніколи; аж ні, то мя обачиш, як спаде месьть на негідника за твою недолю“, відповів різко Продан, і пігнав як ражений тур горі городами в полонини.

IV.

Та де садиш, бісноватий!
Ні там людей, ні там хати.

М. Шашкевич.

Сумно шуміли бори, мов лихим товк ся западовець по тісних дебрах та диких яровах. До полонин ухопив ся грубий туман, і тут і там по верхах заляг уже сніг табором на сталє зимоване. Небо приоділо ся оловом, ліси почорніли,

¹⁾ Верхня одіж, сїрачина.

навіть зелена ялиця потемніла, затужила. З борів копіти густі студені дими, якби пів світа горіло, і кружачи клубами звори, то ставали над темними вертепами гнилою остоею, то збивалися під небо в густі хмари і шуміли далі світами. Всюди не так як було літом. Ні сопілка не затужила на веселім вершку, ні трумбета не зазвеніла з високих полонин, ні пташина не защебетала в лісочку, ні дівчина не заспівала на городі. Всюди глухо і сумно як в серцю чоловіка, що до гробу хиляє ся; і все віщало, що надійшов вже давно до верховин поквапний гість, довга, студена, безрадісна осінь.

А було то ще лиш по послідній Матці Божій. В нашій Рожанці стояли ще всюди кладні по поли, ба навіть хиляв ся ще сюди і туди половий вівсик, святив би ся, на пни, очікуючи приязної руки, нім єго привалить к землі лава осіннього снігу. Люди крятали ся купками, одні коло бульби, верховинського насущного хліба, другі звозили кладні, або здіймали дрібненький звес. День проминув як година, темна ніч яла прилягати землю, і який такий потягнув до тихої хатини. Пусто учинило ся по верхах, глухий гомін, розколисаний шумом борів та шипотами тисячів потоків, розляв ся по цілій природі і лише бейканє на медведя розривало зпід полонин той смертельний сум осінної на верховинах ночі, і надавало єму ще більшого страшного чару.

В селі чим раз тихше, чим раз глухше. Минув час вечері, челядка забирала ся до спочинку а на улиці не знайшов би ти ані одної душі. Всюди як би заумерло, лише тут і там блискало ще слабеньке світло в самотній хатині. Але на теметові помежи гробами хтож сам снує ся серед нічної пільми мов відьмо страшливе? якась невіста в короткім сірачку, на голові хустка спущена на лице глибоко, ходить хильцем по горбах і приглядає ся по землі, як би чого шукала.

На послідок стає при свіжій могилі, хляє ся ще близше, хапає сквапно жменю землі, і жене швидким кроком, як би чогось ся лякала, до Наливайчишиної, що як знаємо, близко коло теметова лежала. Під дверми оглянула ся довкола, відчинила легко двері, і входить до хижі.

В хатині глипали на припечку ще послідні недогарки смерекової скипи. а стара Наливайчиха, сама як пустинник, сїділа на лавци розплітаючи обуве, і кінчила вечерну молитовцю. Ще було чути послідні слова: „І за мого Проданика і за Моланочку, Огче наш, иже еси..“ В тім скрипнули двері, а наша невіста з теметова стає серед хати. Стара схопила ся лячно з лавці, хватає за недогарок скипи, що мов умираючи чоловік то глипне, то знов конає, придивляєсь невісті: „Моланочка серденько!“ скрикнула нараз, „а щож тебе так пізно пригнало до мене?“

„Що мя пригнало, мамо моя солодка?“ відозвала ся блїдавенька невіста: „Журиця моя темна, нещастїчко моє гірке! В суботу весїле моє, поведуть мя до слюбу, скажуть присягати перед престолом Божим, що нелюба любити буду, а тут моє серце присягало иньшому“.

„Чиж не мож. моя солодка Моланочко, було того нещасне весїле відтягнути“, запитала стара.

„На дармо я просила, кровавими слезами молила: Мамо моя рідненкая, ще лиш до мясниць позволь ми світку біленького. Очи виплакала перед нею, тепер ми світ погорів, силка мя опустила, сеоденько моє згоріло, і уже далї упросити годї! Завтра вже зачнуть вінці плести, мене в барвінок строїти. О коби мя лучше до трумни вложили, та на мертву головку віночок вложили, та мене молоду з чорною землею звінчали.“

„А щож Федір на то? спитала Наливайчиха.

„Я єго не виню“, відповіло дївча, „хотяй він ненавидить Продана, але у него серце, то пола; не дбає він на то, що тягне ягня під ніж на колоду. Але мамо солоденька, де твій Продан!“

„Чи я вже твого сина ніколи не zobачу? Чи він уже ніколи не поверне, аби своїй Моланці землею присипати очи?“

„Ой не рви мя за душу, дівице щешасна. Чиж я мало за ним ся наплачу?“

„Кажуть люди, що він десь на Угорщині, аж коло Сигота ¹⁾ що его наші люди виліли, як ходили на ломане ²⁾, що дуже помарнів, і що заєдно звідував ся, чи я вже віддана. Чи правда того, мамо?“

„Ой не знаю я дітинко, не знаю“.

„Говорять також, що хорував тяжко, скоро прийшов до Сигота, що довго лежав під голим небом, і кажуть, що був би згиб під плотом, коби якась там вдовиця не взяла его була до своєї хати. Мамо, чи не служить він у тої вдовиці? — Мені ся сніло, що він десь ніби в саму мясопустну неділю стоїть в церковци перед Божим престолом, і дає перстень на офіру; а такий марний, такий сумний! личко єму як головня почорніло, очи посоловіли і запали десь глибоко в голову, кучерики випали як по тяжкій глухани ³⁾ а коло него стояла женщина, десь ніби я, ніби она вдовиця і держала его за руку. Мамко солодка! чи не оженив ся твій син з тою вдовицею? бо перстень кажуть то слюб, а смуток то радість“.

„Перестань, дівонько, перестань о тім думати“.

„А знов ми ся сніло, як би він десь в лісі, щось ніби в наших Секулах, ходить за вовком, що роздер мале ягнятко; а такий обдертий, такий цундравий ⁴⁾, сорочка на нім як з грядий знята, петечина обдерта, ледви держить ся на однім плечи, на голові шапка з сіракового рубака, а з ніг кров ляла ся, бо змітки ⁵⁾ розлетіли ся; я то побачила, тай аж мя за серденько стяло, тай кажу: „Проданику мій солодкий, та чому ж ти

1) Сигот місто на Угорщині.

2) Кукурудзи.

3) Тиф.

4) Обдертий.

5) Зношені личаки.

такий нужденний?" А він мене відпихає від себе: таї каже: „Ти то все тому винна“. А я упала до землі таї ялам гіренько плакати, бо чиж я тому винна, що він такий нужденний?"

„А на днесь ми ся сніло, що днесь ніби Великдень. Я вийшла до церковці, а там людий тьма; і ледви ся оглянула, а тут виходить Продан з цевкви і держить в одній руці біленький ручник а в другій хорошу червону хоругов; і такий красний, що не мож ся було надивити. І став іти десь ніби до нашої хижи, а за ним всі люди, а попри него десь і я; а так ним радую ся, що повісти годі. Мамо! чи не умер твій Продан? бо кажуть, що хоругов — сметь...“

„Лиши то, моя дитино, бій ся Бога небесного, перестань! не край і мого і свого серденька, забудь за него! він пропав на віки для тебе, — в суботу твоє весіле“.

Мамочко солоденька; та коби то мож его забути. Я нераз молю ся, аби его забула. Я на ніч очи завязую платиною, аби ми ся в сні не привиджував. Але годі, мамо: годі! Куди я, туди і він за мною; як я сяду, то і він коло мене сяде; як я засну на хвильку, то і він зараз на умі. А заєдно такий марний, такий нужденний, шо аж сум погадати. Може він ся радує, мамо, коли заєдно снить ся такий смутненький? Та коби він щасливий, а я коби умерла, я бим у Богойка молила ся за него, таї за тебе, мамо солодка“.

„Стій, дівче! ангелику мій! перестань, бо ми серце з жалю пукне. Ходи, положи головку ту на мої руки, ах якеж личенько горяче: я ти приложу землиці, чей ти лекше буде“.

„Я си взяла землиці з теметова, з могили Наконечного Івана, шо его днесь спрятали. Кажуть люди, шо могила все покриває; може би я, мамо, твого сина забула, коли би собі намочила землі з могили, та випила натщо?“

„О дитинонько нещаслива! ходи, я ти завязу головку, дай сюди тоту землю, най ти приложу до головоньки, чей ти буде лекше“.

І взяла стара землю, приложила до чола Молані, і яла сама кріпити ся і о чім иньшій наводити бесіду, аби гадку дівчатю трохи розбити, та тугу розігнати. Але все бездільно. Молана своє лебеділа. Не плакала она вже ані не оскаржала ся, ні на рідну маму, ні на Федора, котрий може щиро гадав за красну білявку; але говорила лише о Продані, о єго і о своїй долі: як то она боліла тяжко, коли він покинув Рожанку, і як то мати хотіла зараз звінчати їх, скоро лише она ся піднесла; як то она просила маму, і ледви до Пилипового пушення умолила відволоки; як то мати заказала їй до Наливайчихи ходити; як то она і днесь крадцьом ніби то до дружки вийшла сюди, і все, все розповідала. А стара Когутиха то плакала, то знов потішала ся, та до Бога вздыхала. Далі радила на Божу здати ся волю, та розповідала, що Федір хороший молодець, та і чесний, а ще до того найстарший кметь в селі; що она за ним може бути щаслива, і що она Продана забуде, скоро лише звінчає ся з Федором; і як могла, так тішила дівча, та утуляла єї жаль і розпуку, хоть сама розходила ся з жалю.

Вже й когут запів і довга осінна ніч проминала, а обі невісти не переставали собі розповідати, та ужаляти ся, і хто знає, чи би були зауважили, як вже і білий день яв закрадати ся в маленьке віконце, коби не сильний гомін добуваючий ся спосеред села не пробудив їх з тої задумки. Очунявши, схопило ся дівча з лавиці, здерло з чола хустину з землею, обцілувало лице і руки старої, тай поспішило загуменками попри сусідну хату, де єї призначена дружка мешкала, до дому.

Ледви вийшла Молана, і ледви Наливайчиха встигла за нею заперти в присінках двері. і назад вийти до хати, впадає за нею Продан, і не зважаючи, що мати здумівши ся руки опустила і мов без тху серед хати станула, закликав проникаючим голосом:

„Нене! скажи ми, хто то вийшов з твоєї хати?“

Як би громом ударив той голос матерну грудь. „Синоньку, соколику!“ озвала ся она, тай обвисла на шиї сильного легіня, що мов молодда ялиця стояв перед нею.

Но не віддавав він матерного любованя, і вививаючи ся злегка з єї рук: „Не час, мамо“, каже, „радувати ся з тобою; скажи, бій ся Бога! скажи, хто вийшов тепер з твоєї хати, чи не Моланочка?“

„Ой Моланочка, нещаслива Моланочка“, відповіла стара, тай закрила обома руками очи, з котрих слези горохом покотили ся по зжовклім лиці.

„Так єсь її уділав, вороже темний!“ крикнув на то жаркий молодець, і пірвав сильно за пушку, що єму по плечи звисала. „Ще ні одного дня не прожила за тобою, а вже єї краса осінім листом?! Ще півроку не минуло, а вжеєсь підгриз цвітку верховини, і тепер хочєш такої доконечно потрутити до чорної ями?! Га, вороже темний, хиба бим, згинув! Тай по хвили зачав тихійше: Там в селі межіМедуляками гонять медведя, а чей же у самого него удушив вівцю — Федір пійде за ним бодай би в безвісти — ніхто не стрітив — жива душа не знає за мене в селі. — Мамо, бувай ми здорова! Не клини мені, але проклинай мою долю“. І приступив к матери, що в перестрахи сама не знала, що розпочинати, притиснув сильно до грудий, і як ражений тур посадив чєрез загороди манівцями в верх.

V.

Тече вода річеньками,
Плаче мила слезоньками;
Тихо мила! не жури ся,
Іно Бога помоли ся!

Пісня народна.

Поранок розвив ся вже цілком. В селі утишило ся внебав, лише кілька людей стояло ще над селом під пригіркам, гомонячи і показуючи якомусь молодцеві дорогу в бори...

Полегко яв політати дрібненький сніжок. Молодець держав пушку перед собою, глядаючи старанно то в сей, то в той бік ніби якогось сліду, спішив чим раз дальше і дальше в бори. Здалека мож єго було видіти, як спускав ся з одного верха на другий, і то в одну то в другу звертав сторону, і то шезав з очий в дебри, то знов появляв ся на вершку. І знов шез десь в яровах, і знов показав ся на стрімкім пригірку, і садив дальше, не спочиваючи ані цятинки. На ново спустив ся в пропасти, і на новс появил ся як би маленька дітина під старинними борами. Ту станув на хвилю, оглянув ся, зняв з себе сірак, що єму з плеча звисав, повісив на першій ялици під лісом, та посадив далі. Но тяжка туди дорога! Що крок то колодя, що сяг то пропасьть, як би лихий, не снів би ся, з весільом туди через всі віки гонив ся. Ту лежать вихром розстріскані зломи, там повалила буря горі коріньом страшні уверти; ту нагромадила фаля цілі стоси молодої ялини, а там відгризла старість розложистого бука, і грянула ним мов непотребом о сирую землю. Но нашого молодця не спиняли ті перепони; сміло садив він через завалиша, що всяким перехрестьом стояло єму що крок в дорозі, і то підлазив вужом попід спинане гниляче, то діткнувшись лежашого пня, кидав собою мов олень через ломи, і спішив чим раз далі і далі. На малій ніби полянці задержав ся хвильку, глянув на всі сторони, приложив ухо до землі, тай посадив в такі страшні звори, де хиба лише звірови путя. І знов запав ніби в безодню і знов викрятав ся горі стрімкими стінами на верх, а з верха посунув ся в новую дебру, а з дебри на свіжий хребет. Часами стане, і прислухує ся, прикладаючи ухо к землі, часами ухватить за невідступного свого товариша, за безпечну подвійку, верже оком, натягне курок, і знов спустить, і посадить ціпко в звори, а з зрорів чим раз далі в нові безвісти. Утомив ся уже, з чола текла мов з стріхи каплями вода, но на відпо-

чинок ані гадай. Вже минув і Бердо, прошумів і Погари, добив ся аж під самі Секули, і ще нема кінця путі. Вже і дня проминуло споро, і перехилило ся вже к вечеру, а він ще садить і садить в безвісти, куди ще може ніколи нога людська не ступала. Аж під самим верхом Секулів, де дика природа сама перед собою лякаєсь, а передвічні кедри та ялиці шумлять піснь суму, станув як ражений, верг оком в ліво, похилив голову долі, і тихцем, скочивши скоренько в право, станув за велигну колоду, що верх грудий йому сягала, положив на неї подвійку, натягнув курок, зложив ся, вліпив око в сторону к кедри, тай жде хвильки, аж буде мож випалити з неї цільно.

Тимчасом з другого боку хтож станув за ним з пушкою в руках, і приглядає ся нашому ватасчикови? Знакомий він нам добре; — єсть то Продан, котрий гонить за своїм давним товаришом, за ненавистним Федором, за тим-то самим, що приладивши ся на медведя стоїть о сто кроків, ані гадаючи, що єго власне жите в руках ворога, Продана. В сам час догонив він єго, послідуєчи всіма зворами і пропастями; в сам час, аби пімстити ся за свою Молану.

По всіх жилах заграла єму кров, мов з нових нор, скоро єго взяв на око, а в горячім серцю розпочала ся страшна буря. Зчорніла Молана, а ще чорнійше діло, до котрого забирав ся, стануло єму на хвильку перед очи. Чисте сумліне і пекельная гадка, жите і смерть, небо і пекло стрітили ся в єго душі. Но не пора думати, розважати. Заледво заглянув він в цілую пропасть вітворюючу ся під єго ногами, заледво душа єго шибнула по цілім образі наміреного діла; нараз блиснуло з Федорової подвійки, вистріл грянув громом по борах, і страшний рик медведя розляг ся під найвисші небеса. Радостно скаче ватас на колоду і поглядає долів; но ще скорше пориває назад за подвійку, стає мигом ока на своє місце, складаєсь, палить; но друга цівка, замочена на панівці може каплею поту з чола, відмьвляє.

В тій самій хвили мече ся медвідь к колоді, взносить ся, поражен в крижі, остатними силами на задні ноги, пориває одною лабою за подвійку а другою Федора, і безсильний пересадитись на другий бік колоди, аби одним устиском розмідрити противника, вітворює пашу, аби страшними зубами задати смерть жертві своїй. Но ще скорше, і жаркий стрілець блискавицею зриває з голови кудлату кучму, і дайже цілою силою в пашу звіра. Алеж безділа! Сильно хватає лютий звір стрільця за руку, грухоче на мязгу, збирає всі сили і бере ся послідний раз задати противникови. Аж ту підскакує о кілька кроків Продан, в котрого горячим але чеснім серцю борба не довго точилась. „До Бога належить суд, і в его руках мечь,“ шепнув ему ангел душі его, „а тепер жде нещасний ратунку.“ „Федоре!“ крикнув, „в право з головою!“ і приложив, потис, заблисло, а страшний звір, ударен кулькою межи самі очі, зивив страшно і грянув назад за колоду, аж земля під ним затрясла ся.

Красаво возникло в мясопустну неділю золоте сонїнько над верхами Тухольщини, і освітило і гори і бори в перлах снігових. Веселотиснув ся люд Рожанки до церковці Божої Зхати Кожана заграли скрипки, заладкали свахи, і двоє молодят, хороші як Божа весна, в зеленім барвінку вийшли на подвірє а з подвіря посунули ся к церкві. Був то наш Продан і Молана, що спішили до престола Божого, присягати собі любов і віру аж до смерти.

А Федір? Федір держав в кривій руці червону хоруговку з вінком, і будучи дружбою прислідував охочо:

Ой нема то як у горах вірнії дівчата!

Ой нема то як у горах чесні легінята!

II. НАРОДНЯ КАЗКА.

І старому придасть се школа.

На славнім Поділю,
Там, де хліб на кілю,
Десь недалеко Чорткова,
Жив кметик заможний,
Статочний, побожний,
Софронь Крутиголова.

Були в нього статки
І всякі достатки,
Корови, коні і воли;
Хоч робив триднівну,
Не знав переднівку,
Не бракло хліба ні соли.

Чи буддень чи свято,
Усе там багато
Накриті стояли столи,
І бідним щось пало,
І на свічку стало
Перед святого Николи.

А були в Софроня
Пять синів і доня
І тішив ся ними, мов дикві;
І в своїй любови
Не важив би крови
Дати зпід серця дитині.

І думав бувало,
Промишляв немало,
Щоби їм доля готова,
Так що люди з того
Прозвали старого
Ніби в глум: Крутиголова.

І пройшов всі хати
 Тай розіслав свати
 До вайбогатших в обзори,
 І розділав в часті
 Сивонькам і Насти
 Послідні роги з обори.

А всіх роздав з дому,
 Лише Гнату свому
 Батьківську землю дав в віні,
 Щоб собі спочити
 І кости зложити
 При наймолодшій дитині.
 Ой тай і жив красно,
 Весело і щасно,
 Як в квочці середня звіздка,
 Син шанував тата,
 Любили внучата
 Вигоди несла невістка.

Була мила днина,
 Була і гостива,
 Як прийшли другії діти ;
 Був час і спіchnути,
 В полудне заснути,
 На печи кости нагріти.
 Но треба вам звати,
 Що Софронь лежати
 Не привик в буддень ніколи
 Нїм ще сонце зійде,
 Старий перший виїде,
 Робить як наймит на поли.

І всім ще до того
 В користь сина свого
 Давав до праці принуку ;
 А як ніч настала,
 То невістка спала,
 А дідо колихав внуку.

І робив що сили
 А достатки плили
 До хати Гната росюю,
 Так що другі діти

Стали завидіти,
Що все йде брату рукою.

А все лиш за тата;
Бож то мало Гната
Видів хто з плугом на ролі,
З косою на ниві,
А з серпом при жниві,
З ціпом, віячков в стодолі:
„Ой тату миленький,
Чому ти бідненький
Силу так теряєш в зною?“
Казали раз діти:
„Час би вже спочити,
А ти не маєш спокою.

Лиши братню хату,
Ходи до нас, тату,
Побачиш, як добре ти буде!
Хиба царства з неба
Буде тобі треба,
А нам позавидять люди.“

„Не пійду, діточки,
Не пійду, квіточни,
Мені тут добре у Гната“.
Даремні розради,
Прийшло і до звади,
І діти витягли тата.

І ходить дідина
Від сина до сина,
Що року до иньшої стріхи,
І плаче на старість,
Бог дав йому радість
З дітий, — ой плаче з утіхи!

Ой божто щиренькі
Діточки миленькі,
А жінки їх, жінки, о Боже!
Ще рік не минає,
Уже прибагає
Кожда для тата, що може.

„До мене, татуню!
— „Ні до нас, дідуню!“

Ходила до міста я з рана ;
 Е з медом горівка,
 І пива барилка,
 Пиріжка, колач ; сметана.“

Дідом радість носить
 А родина просить,
 Кожде до своєї рве хати ;
 Бо де дід в кімнаті,
 Там бузьок на хаті,
 Слуги не треба наймати.

Но і сила тата
 Не з криці зіллята,
 А в плузі й крися ся зможе ;
 На голові сідо,
 Корчить ся наш дідо
 Що день і нижше і нижше.

Порохніють кости,
 І ноги як трости,
 А руки мов вбиті в кайдани
 Дід, зробок маячить
 Но ніхто не дячить
 Зробка, — чи правда країни ?

Нераз прийде з поля
 Збіджен як неволя
 Слабий, негоден, каліка ;
 Най йому годинку
 Дозволить спочинку
 Яспідна, люта невістка.

„Татуню, по воду !
 Татуню, до броду !
 Татуню, помийте миси !
 Ідіть дров. татуню !
 Колишіть Гануню !
 Діду, взяли би тя біси !“

І взяв ся дідина
 Від сина до сина
 Ходить, шукає пристани ;
 І ходить і плаче,
 Но ніхто не дячить
 Зробка, — чи правда країни ?

Раз іде з болоня
 До донї, а доня :
 „Діду, не твоя тут хата !
 І я не єдина
 У тебе дітина,
 Іди си, іди до Гната !“

Крикнула з порога,
 І з страху небога
 Вибігла, сперла ворота ;
 А дідо знурений,
 Мов громом ражений,
 Упав як глина у плота.
 Упав з горя, болю,
 Оплакує долю,
 Плаче про діти і внуки,
 Що му Бог на старість
 Дав з діточок радість,
 Плаче, ой плаче з розпуки !

Надходить дяк з школи,
 Стає по неволи,
 Шепче щось дідови в ухо ;
 Шепче та й питає —
 Що шепче? Бог знає,
 Бо шепче тихо і глухо.

Дід глянув на дяка,
 І зітхнув сарака
 І лізе раднійший ко Гнату ;
 А Гнатко все в поли
 А старий поволи
 Нишком, тихонько в загату.

І щось там ділає,
 І щось там складає,
 Слідить очима довкола,
 І носить до хати —
 Що? на що? — не знати !
 Хиба дяк знає та школа.

Минула година,
 Готов дідовина ;
 І бач, два хлопці із школи
 Надходять ід хаті

І вяжуть в кімнаті
Скриночку спору на коли.

Пігнали, подули,
Аж коли погнули,
А дідо за ними каліка
Як може змагає,
Сусід поздравляє
Низко, велично, здалека. —
Як повінь на яри
Як вихор в пожарі
Бухла вість в селі, на поли,
Що Софроня гроші
Два хлопи на ноші
Ледви занесли до школи.

Вість бухла по хатах,
А в братів кімнатах
Грижа, мов в пеклі і зваді:
„Ти нагнала з дому!“
— „Ні, ти вивен тому!
Пропаде праця, пропаде!“
По службі в неділю
Пан-отець в подвірю,
Перед ним людий громада;
Пять синів і доня
Єднають Софроня,
Виродні дітища тата.

„Лиши чужу хату,
Ходи до нас, тату,
Побачиш, як добре ти буде;
Хиба царства з неба
Буде тобі треба —
Нехай не сміють ся люди“.
— „Лишу, діти, лишу,
Но письмо напишу,
Озвав ся дідо, „і кажу,
Що тому хто в себе
Зайде мя, погребе,
Все то, що в скринці, відкажу“.

„До мене, татуню!“
— „До мене, дідуню!“

Гудьба завила дібрана :

„Є з медом горілка,
І пива барилка,
Пиріжки, колач і сметана.“

Зашуміли сварь,
Мов вихор зпід хмари,
Бо діти рвуть ся за татом ;
Треба було вспілку
Завести тижнівку,
Щоб брата згодити з братом.

І ходить дідина
Від сина до сина,
Що тиждень до иньшої стріхи ;
Ходить, прибагає,
Що збагне, все має,
І сміє ся тишком з утіхи.

Но прийшла година,
Умер дідовина ;
Кому ж честь погребу дана ?
Пан-отцю складають,
Всі ся зажичають,
І гребуть діда як пана.

Погребли старого,
Мов князя самого
І ставлять столи до ладу,
І гості саджають,
Стипи виправляють,
І несуть скринку в громаду,
І бач, відчинили,
І очи вліпили
Мов яструб в гніздо пташине ;
Аж народ на заді
Сміх бухнув в громаді :
В скринці черепа, — коміня !...

